

II. ULUSLARARASI BOZOK SEMPOZYUMU
Yozgat'ın Turizm Potansiyelleri ve Sorunları
04 - 06 MAYIS 2017
BİLDİRİ KİTABI

I. CİLT

- ANTİK ÇAĞ TURİZMİ
 - TARİH TURİZMİ
 - KÜLTÜR TURİZMİ
 - İNANÇ TURİZMİ
 - JEOTURİZM

Bozok Üniversitesi II. Uluslararası Bozok Sempozyumu

Yozgat'ın Turizm Potansiyelleri ve Sorunları

(II. International Bozok Symposium)

Tourism Potential of Yozgat and its Problems

04 -06 Mayıs 2017

Bildiri Kitabı

Editörler

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

Prof. Dr. Galip AKIN

Yrd. Doç. Dr. Esra ÜNAL ÇAKIR

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer İLHAN

Arş. Gör. Gülşah GÖDEK

Görsel Tasarım

Neşe KARABACAK

Gamze AYDIN

Yönetim Yeri

Bozok Üniversitesi Rektörlüğü

İletişim Protokol ve Enformasyon Müdürlüğü

Medrese Mah. A. Menderes Bulvarı

No:118 66200 Yozgat

Tel: 0354 217 24 56

Fax: 0354 212 80 56

basin.yayin@bozok.edu.tr

Basım Yeri ve Yılı: YOZGAT 2017

Bozok Üniversite Yayınları

TAKIM NUMARASI: 978-605-60996-6-3

ISBN : 978-605-609996-7-0

*Bu bildiri kitabımda yayımlanan içerik kullanımından doğabilecek sonuçlardan veya yanlışlıklardan yayınevi ve editörler sorumlu tutulamayacaklardır. İçeriklerde yer alan görüşler ve fikirler yayınevi ve editörlerin görüşlerini yansıtmaz. Makalelerin hukuki sorumluluğu yazarlara aittir.

İNANÇ TURİZMİ BAĞLAMINDA

YOZGAT ALEVİLERİNDE TÜRBE VE YATIR ZİYARETİ

Fevzi Rençber¹

Özet

Anadolu Alevîlerinde uygulanagelen önemli dini fenomenlerden biri türbe veya yatır geleneğidir. Türbe ve yatır ziyaretlerini dinî, içtimaî ve tarihî geleneği göz önünde bulundurarak değerlendirmek zorundayız. Alevî-Bektâşî geleneğinde türbe ve yatırlar kutsal mekân olarak kabul edildiği gibi dağ-tepe, ateş, taş, su ve ağaçlar da kutsal sayılabilmektedir. Bu tebliğde Yozgat il ve ilçelerinde ikamet eden Alevîlerin, Bektâşîlerin ve Sıraçların, eren olarak kabul ettikleri kişilerin medfun buldukları veya bu kişilere ait makamların bulunduğu türbe ve yatırlar incelenmeye çalışılacaktır. Çalışmada öncelikle Yozgat ilinin tarihi ve kültürel geçmişi üzerinde durulacak, ardından burada bulunan türbelerin Alevî anlayışındaki anlam ve önemi anlatılacaktır. Yaklaşık 40-45 türbe Yozgat Alevîleri tarafından düzenli olarak ziyaret edilmektedir. Son olarak halk inançları bağlamında Anadolu Alevîlerince türbe ve yatırlara yapılan ziyaretler hakkında bir değerlendirmeye yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yozgat, Alevî, Ziyaretgâh, Türbe.

Abstract

Religious Tourism Shrine and Entombed Saint Visits for Yozgat Alevîs

One of the important religious phenomena that have been applied by the Anatolian Alevis is shrine and entombed saint tradition. We must evaluate the visits to the shrines and entombed saints by taking religious, social and historical traditions into consideration. In Alevi-Bektashi tradition, shrines and entombed saints can be accepted as sacred places, as well as mountain-tops, fire, stone, water and trees. In this paper we will try to examine the shrines and entombed saints which either the person or their rank reside in, who are accepted by Alevis, Bektashis and Sıracs as “Erens”. Study will examine the historical and cultural history of Yozgat first, then will explain the Alevi understanding of meaning and significance of the shrines located here. Approximately 40-45 shrines are regularly being visited by Alevis living in Yozgat. Finally, an

¹ Yrd. Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı, fevzirenceber@hotmail.com.

evaluation about the Yozgat region will be given about the visits to the shrines and entombed saints by Alevis.

Key Words

Yozgat, Alawi, Visiting Place, Tomb.

1. Giriş

Yozgat ili İç Anadolu bölgesinin Orta Kızılırmak bölümünde yer alır. XVIII. yüzyılda kurulup gelişen Yozgat XVI. yüzyıl ortalarından itibaren Osmanlı kayıtlarında köy şeklinde zikredilir. Yozgat'ın içinde bulunduğu yöre Cumhuriyet devrine kadar Bozok vilâyeti diye anılmıştır. Anadolu'da Osmanlı döneminde doğrudan Türkler tarafından kurulan ve geliştirilen bir şehir niteliği taşımasının yanı sıra bir âyan kenti olarak da öne çıkmıştır. Yozgat yöresi erken çağlardan beri Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Keltler/Galatlar, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlılar gibi çeşitli kültür ve medeniyetlere mekân olmuştur.² Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı hâkimiyetine alınmasının (921/1515) ardından, Bozok yöresinin doğrudan Osmanlı idaresine girmesi 928 (1522) yılı sonrasında gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti kendi sistemi gereği bütün Dulkadirli topraklarını eyalet haline dönüştürülmüş ve Bozok da bu eyaletin bir sancağı haline getirilmişti. Diğer yandan bölgenin Osmanlı idaresine geçiş sürecinde birtakım sosyal ve siyasal karışıklıklar yaşanmıştır. 924-925 (1518-1519) yıllarında Tokat ve Yozgat çevrelerinde Bozoklu Celâl, 933-934'te (1527-1528) Şah Veli, Baba Zünnûn, Süklünoğlu/Süğünoğlu Mûsâ, Atmaca, Nur Ali Halife ve Kalender Çelebi gibi tarihî-karizmatik Alevî-Bektâşîlerin önderliğinde birbiriyle bağlantılı peş peşe isyanlar patlak vermiştir.³ Bu isyanların çıkmasında yörenin Osmanlı idaresine katılımıyla ilgili idarî, sosyal ve ekonomik sebeplerin yanı sıra, o dönemlerde bütün Anadolu'da görülen Safevî propagandasının etkisi de söz konusudur. Yozgat şehrinin merkez olduğu Yozgat ili Kırıkkale, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir illeriyle çevrilmiştir. Merkez ilçeden başka Akdağmadeni, Aydıncık, Boğazlıyan, Çandır, Çayıralan, Çekerek, Kadışehri, Saraykent, Sarıkaya, Sorgun, Şefaatli, Yenifakılı ve Yerköy adlı on üç ilçeye ayrılır.⁴

2. Yozgat Alevilerinde Türbe ve Yatır Ziyareti

İnsanların tarih boyunca mensubu oldukları dinin/mezhebin kutsal mekânlarını ziyaret etmek amacıyla yaptıkları seyahatler, inanç turizmi olarak isimlendirilmektedir. İnanç turizmi

² <http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/TR,92344/tarihcemiz.html>, 04.04.2017.

³ Geniş bilgi için bkz. Recep Yüner, *İnanç Tarihi Açısından Yozgat*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas, 2015, s. 19-191; 170-184.

⁴ Yunus Koç, "Yozgat", *DİA*, XLIII, s. 559-564.

noktasında önemli bir konuma sahip olan Yozgat; çok sayıda kutsal mekâna ve türbeye ev sahipliği yapmaktadır. Bu kapsamda her yıl çok sayıda kişi bu eserleri ve kutsal mekânları dini bir fenomen olarak ziyaret etmektedir. Fenomenolojik anlamda ziyaret; yatır, türbe, tekke, dede mezarı gibi çeşitli isimlerle anılan kişilere sıfatlar verilerek manevi güç ve meziyetler atfedilen kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere belli istek ve muratlarla yapılan gezi ve seyahatleri kapsamaktadır.⁵

Yozgat'ta yaşayan Alevîlerin büyük bir çoğunluğu Türkmen Alevîlerden oluşmaktadır. Yozgat Alevîliğin canlı olarak yaşandığı önemli bir yerleşim merkezidir. Yozgat, coğrafi konumundan dolayı özellikle Anadolu'nun İslamlaşma sürecinde farklı tarihi hadiselerin yaşanmasına tanıklık eden ender şehirlerden biridir. Aynı zamanda Anadolu Alevîliği veya Alevîlerinin yaşanan sosyo-kültürel ve ekonomik değişim sürecinde, inanç ve ibadetlerine karşı gösterdikleri tutumlarda bazı değişiklikler olmasına rağmen, özellikle türbe ve yatırlara karşı gösterdikleri hassasiyet günümüze kadar devam etmiştir.⁶ Geleneksel Anadolu Alevîliğinde dede, müşid, baba, pir ve eren olarak kabul gören kişilerin türbelerinin ziyaret edilmesi teşvik edilir. Buna bağlı olarak bu türbeler farklı bir konumda görüldükleri için dini bir vecibe gibi kutsal bir vazife olarak telakki edilir. Anadolu'nun diğer yörelerinde yaşayan Alevî toplumları gibi Yozgat'ta yaşayan Alevîler de değişik türbe ve yatırları inanç duygularını ön planda tutarak ziyaret etmektedirler. Alevî vatandaşlar; buralarda adadıkları kurbanları keser ardından lokma dağıtır ve lokmanın duasını yaparlar. Bu ziyaret mekânlarında herkes tarafından kurban kesilmesi zorunluluk olarak değerlendirilmediğinden Alevî talipler kendi bütçe ve imkanlarına uygun şekilde değişik ikramlarda bulunurlar. Alevîler türbede yatan kişinin hürmete layık olduğuna inandıklarından türbede yatan zatı vesile ederek dualarda bulunulur ve Allah'tan bu duaların kabulünü dilerler. Yöre halkı tarafından kutsal gün ve gecelerde bu türbe ve yatırlara ziyaretler özellikle perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde gerçekleştirilir. Halk tarafından sevilen din büyüklerinin mezarları, sevenleri tarafından türbe haline getirilerek duygusal boşalımın olduğu kutsal mekânlara dönüştürülmüştür. Alevî vatandaşlar bu türbeleri çoğunlukla Alevî vatandaşlar duaların kabulü, hastalıkların, belaların, musibetlerin def edilmesi vb. dilekler için ziyaret ederler. Buralarda hasta olanlar Allah'tan şifa isterler.⁷

⁵ Şaban Erdiç, "Türkiye'de Siyasal Toplumsallaşma Ve Siyasal Katılım", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, S.20, Sivas, 2016, s. 82.

⁶ Özcan Güngör, *Araftaki Kimlik Alevîlik-Bektâşilik*, Ankara, 2016, s. 258, 307-315; ayrıca bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî Ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri: Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul, 2010.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Fevzi Rençber, *Hakk Muhammed Ali Aşkî Adıyaman Alevîleri*, Ankara, 2016, s. 199.

3. Yozgat İl Merkezi Alevî Türbeleri

Yozgat merkezde 23-26 köy Alevî yerleşim yeri olarak tespit edilmektedir. Yaklaşık bu köylerin 12 tanesinde cem evi bulunmaktadır.

1	Köçekkömü Köyü	Hüso Baba Türbesi
2	Köçekkömü Köyü	Halil Dede Türbesi
3	Mezra Köyü	Pîr Baba Türbesi
4	Deremumlu Köyü	Eba Müslim Türbesi
5	Sarımbey Köyü	Geyik Baba Türbesi
6	Büyük Mahal Köyü	Hızır Hatem Türbesi
7	Büyük İncirli Köyü	Hasan Baba Türbesi
8	Büyük İncirli Köyü	Adile İbrahim Türbesi
9	Yozgat Merkez Çamlık	Emine Ana Türbesi
10	Pembecik Köyü	Kul Emin Türbesi
11	Güllük Köyü	Eli Büyük Türbesi
12	Tayip Köyü	Pîr Hüsniye Ana Türbesi
13	Aktaş Köyü	Kuzu Baba ve İbn Abbas Türbesi
14	Çorak Köyü	Yıldız Doğan Türbesi
15	Pembecik Köyü	Çıplak Ali Türbesi
16	Büyük İncirli Köyü	Tıvga Ocağı Türbesi
17	Kuyumcu Köyü	İlyas Ağa Türbesi
18	Sarınınören Köyü	Satı Ana ve Nebahat Ana
19	Büyüknefes Köyü	Yeşil Tekke Türbesi

4. Sorgun İlçesi Alevî Türbeleri

Sorgun'un 19 köyü Alevî yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Sorgun Alevî nüfusunun en fazla yaşadığı yerleşim merkezidir. Bu da ilçede 7 cem evi bulunmaktadır.

20	Çavuşlu Köyü	Üç Dede Türbesi
21	Moğallı Köyü	Isıtma Türbesi
22	Veli Öldük Köyü	Zırtlıhoğlu Türbesi
23	Çayözü Köyü	Tekke Türbesi
24	Tulum Köyü	Karadonlu Can Baba Türbesi
25	Tulum Köyü	Durak Abdal Türbesi
26	Bahadın Kasabası	Gül Veli/Ladigar Ana Türbesi
27	Bağlarbaşı Köyü	Coolin Ocak

5. Çekerek İlçesi Alevî Türbeleri

Çekerek ilçesinin 11 köyü Alevî yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Bu köyler içerisinde en fazla nüfus Sarıköy'de yer almakta olup Alevî ve Sünnîler birlikte ikamet etmektedirler. Bu köylerin neredeyse tamamında cem evi bulunmaktadır.

28	Aşağı Çakır Köyü	Kara Dede Türbesi
29	Kırkdilim Köyü	Şeyh Resul Türbesi
30	Kamışçık Köyü	Karakavak Türbesi
31	İkizce Köyü	Lokma Veli Baba Türbesi
32	Sarımbey Köyü	Sofuoğlu Ocağı Türbesi

6. Akdağmadeni İlçesi Alevî Türbeleri

Akdağmadeni’nde 11 yerleşim yeri Alevî köyü olarak bilinmektedir ve bu köylerin sadece bir tanesinde cem evi bulunmaktadır.

33	Veziralan Köyü	Ali Seydi Türbesi
34	Bozhöyük Köyü	Büyük Derviş Ali Türbesi

7. Çayıralan İlçesi Alevî Türbeleri

Çayıralan ilçesinde 4 Alevî yerleşim yeri vardır. Bunlar; Evciler, Çukurören, Karaazap ve Gülderesi köyleridir. Evciler köyünde bir tane cem evi bulunmaktadır.

35	Evcî Köyü	Halil Dede Çevik Türbesi
36	Evcî Köyü	Samut Dede Türbesi

8. Aydıncık İlçesi Alevî Türbeleri

Aydıncık ilçesinde 10 yerleşim yeri Alevî yerleşimi olarak bilinmektedir ve Büyüktoraman köyünde cem evi bulunmaktadır.

37	Üzümlük Köyü	Seyyit Dede Türbesi
38	Büyük Toraman Köyü	İlicak Suyu Türbesi

9. Kadışehri İlçesi Alevî Türbeleri

Kadışehri ilçesinin 2 köyü Alevî yerleşim yeri olarak bilinmektedir ve bu iki köyde de cem evi bulunmaktadır.

39	Yavuşhan Köyü	Emir Baba Türbesi
----	---------------	-------------------

10. Yerköy İlçesi Alevî Türbeleri

Yerköy ilçesinin 2 köyü Alevî yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Herhangi bir cem evi bulunmamaktadır.

40	Yukarımahacı Köyü	Arife Ana Türbesi ⁸
----	-------------------	--------------------------------

Bunların dışında Şefaattli ilçesinin 2 köyü Alevî yerleşim yeri olarak bilinmektedir.⁹ “Genel olarak 84 köy Alevî olarak bilinen belde, mahalle, köylerinden ve bağlı mezralarından oluşmaktadır. Alevî köylerinin Alevî olmayan köylere oranı yaklaşık %14.18’dir. Boğazlıyan ilçesindeki 28, Çandır ilçesindeki 4, Saraykent ilçesindeki 16, Sarıkaya ilçesindeki 58, Yenifakılı

⁸ Yozgat yöresi ziyaret yerleri hakkında geniş bilgi için bkz. Furkan Kurt, *Yozgat’taki ve Türbeler Ziyaret Terleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2013; Ebubekir Koçaker, *Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri İle İlgili Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Sivas, 2004; Recep Yüner, *İnanç Tarihi Açısından Yozgat*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas, 2015.

⁹ Yozgat Alevîlerinin yaşadığı yerleşim yerleri hakkında geniş bilgi için bkz. Ebubekir Koçaker, *Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri İle İlgili Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Sivas, 2004, s.170-182.

ilçesindeki 7 belde ve köyde Alevî nüfus bulunmamaktadır. Alevî olarak bilinen 84 yerleşim yerinde tahminen 36 cem evi bulunmaktadır.”¹⁰

İnsanlar genel olarak, kutsal gördükleri mekânları değişik sebeplerle ziyaret etme gereğini hissetmişlerdir. Bu mekanlar daha çok; türbede yatan kişiyi dileklerinin kabulüne vesile etmek, manevî duyguların tatmini, işlenen günahlardan tövbe etmek ve bağışlanma dilemek, çeşitli maddi ve manevi hastalıklara (felç hastalıkları, sara, ruhsal vb.) şifa bulmak için ziyaret edilmektedir. ¹¹ Bunların dışında herhangi bir işin gerçekleşmesi için yine herhangi bir işin isteyenin arzusu yönünde gerçekleşmesi durumunda şükretmek için; evlenemeyen insanların hayırlı kısmetlerinin karşılıklarına çıkması için dua etmek; çocuğu olmayan anne ve babanın çocuk sahibi olması için, yeni ev veya araba alanların nazardan korunması için, kurak mevsimlerde yağmurun yağması için, geçim sıkıntısı çekenler için, nazar sihir ve büyüün bozulması için, Yolculuk öncesi ve sonrasında ziyaretler yapılmaktadır. Çeşitli dilek ve ihtiyaçları kabul edildiğinde bağlılar adak kurbanlarını türbede tıgladıktan sonra lokma yapıp gelen misafirlere dağıtır ve türbeye niyaz ederler.¹²

Anadolu Alevîlerinde görülen önemli bir ritüel türbelerde yakılan mumlardır. Bu mumların Alevî kültüründe çoğunlukla rastladığımız çerağ yakma hadisesiyle yakın bir ilişki vardır. “Rabbim çerağını yani ocağını söndürmesin” şeklinde günlük hayatta dua edilir. Dolayısıyla Alevî talipler tarafından türbede yakılan bu mumlar bu inancın sembolik bir yansımasıdır. Bozok yöresi Alevîleri türbe veya yatırda yatan ereni dualarına vesile kılarak türbenin etrafını üçer, beşer, yedişer, on ikişer ve on dörder kez dönmektedirler. Her dönüşte türbenin ayak ve baş tarafı öpülerek niyaz edilir. Türbede yatan şahıslar için her yıl anma etkinlikleri düzenlenir ve cem erkânları icra edilir. Bu türbelerin etrafında bulunan taş, kaya, su, ağaç ve toprak kutsal kabul edilerek ziyarete gelenler tarafından dileklerinin gerçekleşmesi için vesile kılınır.

11. Sonuç

Anadolu Alevîlerinin ortak özelliklerinden bir tanesi yaşarken kendisine saygı ve sevgi duyulan dede ve debabalarına, öldükten sonra da bu saygı ve sevgiyi inancın bir gereği olarak çeşitli dilek ve temenniler etrafında devam ettirmeleridir. Bu çerçevede Anadolu Alevîlerinde vefatından hemen sonra ölen ve kendisine kutsallık atfedilen kişinin mezarı veya ona ait eşyalar kutsallaştırılarak dini bir fenomen halini almaktadır. Yozgat yöresi tarihsel ve kültürel geçmişinden dolayı bu olgunun yoğun olarak yaşandığı şehirlerden biridir. Bu olgu halk

¹⁰ Recep Yüner, *İnanç Tarihi Açısından Yozgat*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas, 2015, s. 231-237.

¹¹ Yozgat yöresinde bulunan türbe, yatır ve ocaklara insanların hangi hastalıklara şifa bulmak için bkz. Akın Uyar, *Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi; Yozgat, 2013.

¹² Geniş bilgi için bkz. Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik-Bektâşilik*, Ankara, 1990, s. 350-368.

inançları bağlamında bazı uygulamaları beraberinde getirmektedir. Bu dini fenomen; sosyoloji, psikoloji, antropoloji, halk bilimi, halk tıbbı, kelam, İslam mezhepler tarihi vb. bilim dallarınca bilimsel araştırmaların konusu olmalıdır. Yörede bulunan türbe ve yatırların aynı zamanda birlik, beraberlik ve hoşgörünün hâkim olmasındaki etkisini yadsınamaz. Alevîsi ve Sünnî'siyle bu ziyaret ve türbelerin kardeşlik tesisindeki edilmesindeki etkisi büyüktür. Yozgat yöresi, halk dindarlığının yaşandığı önemli bir merkezdir.

12. Kaynakça

Erdiç, Şaban, "Türkiye'de Siyasal Toplumsallaşma Ve Siyasal Katılım", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, S.20, Sivas, 2016, s. 82.

Eröz, Mehmet, *Türkiye'de Alevilik-Bektâşilik*, Ankara, 1990.

Güngör, Özcan, *Araftaki Kimlik Alevilik-Bektâşilik*, Ankara, 2016.

Koç, Yunus, "Yozgat", *DİA*, XLIII, s. 559-564.

Koçaker, Ebubekir, *Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri İle İlgili Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Sivas, 2004.

Kurt, Furkan, *Yozgat'taki ve Türbeler Ziyaret Terleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2013.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Alevi Ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri: Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul, 2010.

Rençber, Fevzi, *Hakk Muhammed Ali Aşkî Adıyaman Alevîleri*, Ankara, 2016.

Uyar, Akın *Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Yozgat, 2013.

Yüner, Recep, *İnanç Tarihi Açısından Yozgat*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas, 2015.

<http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/TR,92344/tarihcemiz.html>, 04.04.2017.